

VERLOS ONS VAN DE GLOS

In het NGT-onderwijs en -lesmateriaal wordt soms gebruikgemaakt van glossen. Oorspronkelijk is een glos een stukje commentaar op of bij een tekst. Specifieker is in de taalkunde een glos een vertaling of beschrijving van een woord of morfeem, waarbij lexicale morfemen worden geglost in kleine letters en grammaticale morfemen in hoofdletters, zoals in voorbeeld 1.

Bij gebrek aan een schrift voor gebarentalen (ook een fonetisch schrift was uiteraard niet voorhanden), werd aanvankelijk in de gebarentaalkunde alleen gebruikgemaakt van glossen, dus vertalingen of beschrijvingen zonder een weergave van de gebaren zelf. Andere weergavemogelijkheden, zoals tekeningen of foto's waren te onhandig, te tijdrovend en te kostbaar. Hoewel tegenwoordig in de gebarentaal literatuur ook regelmatig foto's, tekeningen en zelfs videofragmenten gegeven worden, zien we nog steeds veelvuldig glosvoorbeelden zoals in voorbeeld 2, waarin alle glossen (lexicale zowel als grammaticale) in hoofdletters zijn gegeven.

De conventies voor het glossen van uitingen in gebarentalen zijn nog complexer dan die voor gesproken talen, mede omdat daarbij gebruikgemaakt wordt van gesproken talen, die daarvoor niet zo goed geschikt zijn. Zo wordt

gebruik van de ruimte (wat niet voorkomt in gesproken talen) bij voornaamwoorden en vervoegde werkwoorden in de glossen noodgedwongen weergegeven door onderschriften (*a* en *b* in (2)) corresponderen met de locaties in de ruimte waarmee Julie en Steve verbonden zijn). Lijnen met cryptische omschrijvingen (*t*, *br*) boven zinnen en zinsdelen geven informatie over niet-manuele kenmerken die met die zinnen en zinsdelen gepaard gaan (*br* staat voor opgetrokken wenkbrauwen) en/of hun functie (*t* staat voor topic).

Nadelen

Over de nadelen van het gebruik van glossen bij het gebarentaalonderzoek en in de literatuur is al veel gezegd en geschreven (een goed overzicht is te vinden in Slobin (2008), die het heeft over 'de tirannie van het glossen'). Maar ook in het gebarentaalonderwijs heeft het belangrijke nadelen. Ten eerste geeft een glos geen enkele informatie over de vorm van het gebaar. Een van de belangrijkste voordelen die het schrift (met uitzondering van het Chinese schrift) biedt, namelijk weergave van de (gesproken) vorm, is ons niet gegeven bij het leren van een gebarentaal, terwijl dat juist zo handig zou zijn bij het leren, opzoeken en onthouden van gebaren. Een leerder die ge-

baren moeten leren (her)kennen, heeft niets aan glossen. Hoe moet een NGT-leerder zich het gebaar bij de glos PAARD voorstellen? Het aanbieden van een rijtje glossen als weergave van te leren gebaren is tamelijk zinloos: het is niet meer dan een rijtje Nederlandse woorden die in hoofdletters zijn genoteerd. Eigenlijk is het weergeven van gebaren in glossen alleen handig wanneer je precies weet welke gebaren je wilt gebruiken en goed weet hoe hun vorm is, maar even een geheugensteuntje nodig hebt. En zelfs dan geldt dat een glos een vertaling is van een gebaar, en er nu eenmaal geen een-op-eenrelatie is tussen woorden en gebaren (en dan hebben we het nog niet eens over dialectvarianten).

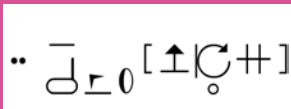
In de tweede plaats betreft een glos niet alleen een vertaling van een gebaar, maar geeft deze tevens –onbedoeld– de morfologische structuur en grammaticale kenmerken van de vertaling. De indruk van de glos GRAAG is dan al snel dat het gaat om een adverbium. De glos GEVEN impliceert een ongeleed gebaar. Bij de glos LOPEN nemen we al snel aan dat het om een intransitief werkwoord gaat en gaan we voorbij aan het feit dat de NGT vele vormen heeft die we in het Nederlands met één vorm uitdrukken, tenzij dat erbij vermeld wordt, zoals in LOPEN (hond). Verder kan de

My	s	Marko	poexa-l-i	avtobus-om	v	Peredelkino
1PL	COM	Marko	go-PST-PL	bus-INS	ALL	Peredelkino
'Marko and I went to Peredelkino by bus.'						

Voorbeeld 1 (Comrie, Haspelmath, & Bickel, 2008)

_____ <u>t</u> _____	_____ <u>br</u> _____
<i>a</i> JULIE, <i>b</i> STEVE	<i>b</i> GIVE <i>a</i> (<i>a</i> PRONOUN) PAPER, NOT-IMPORTANT
As for Julie, that Steve gives (her) the paper is not important.	

Voorbeeld 2 (Lillo-Martin, 1991, p. 59)

HamNoSysnotatie: gebaar reizen

Stokoenotatie: gebaar poes

SignWriting: gebaar herfst

Tekening: gebaar hopen

naïeve leerder het gevoel hebben dat de glos STROPDAS een samengesteld gebaar moet zijn en wanneer hij het gebaar wil maken gebaren voor STROP en DAS moet combineren. Gebruik van glossen om NGT-gebaren en -zinnen weer te geven in het NGT-onderwijs brengt daardoor het gevaar met zich mee dat leerders onjuiste informatie over gebaren internaliseren.

Ten derde geldt voor de meeste NGT-leerders dat zij al een (gesproken) taal beheersen en (zoals alle taalleerders) moeten leren hun eerste taal los te laten en in de doeltaal te denken. Voor veel leerders is dat moeilijk. Het wordt extra bemoeilijkt wanneer de doeltaal (althans gedeeltelijk) in de brontaal wordt gerepresenteerd. Dat geldt wanneer gebruik wordt gemaakt van vingerspelling, en zeker wanneer gebruik wordt gemaakt van glossen.

Andere mogelijkheden

Het NGT-onderwijs is bedoeld om leerders de taal te leren, niet om taalkundigen van hen te maken, en zeker niet om hen in de war te brengen. Gelukkig is het meer en meer mogelijk om gebruik te maken van andere weergaven dan glossen. Tegenwoordig hebben velen een computer met de mogelijkheid filmpjes van diverse formaten af te spelen. Bijna iedereen kan zich een videocamera permitteren. Gebaren, gebarenzinnen en -teksten kunnen dus prima worden opgenomen, weergegeven en 'gelezen'. Vooral NGT-leraren en ontwikkelaars van NGT-lesmateriaal kunnen van deze mogelijkheden gebruikmaken (denk daarbij aan oefenmateriaal, 'lees'-materiaal, elektronische woordenboeken), maar ook NGT-leerders zelf (productieoefeningen, vragen aan de docent).

Ook zijn in de loop van de tijd diverse

notatiesystemen voor gebarentalen ontwikkeld. Sommige zijn fonetisch gebaseerd (zoals de oude Stokoenotatie, het aan de Universiteit van Hamburg ontwikkelde HamNoSys, en in Nederland ook het KOMVA-systeem). Daarnaast is er SignWriting, een voorgesteld schrift voor gebarentalen dat is ontwikkeld in de Verenigde Staten. Het nadeel van deze systemen voor NGT-leerders is dat ze alleen nuttig zijn voor een snelle notatie van een of enkele gebaren (ze worden namelijk niet in het dagelijks leven gebruikt door doven), terwijl het leren ervan een behoorlijke tijdsinvestering vraagt. Aan de andere kant kan het gebruik van een dergelijk systeem het fonetische en fonologische bewustzijn van de leerder stimuleren. Een NGT-docent kan daarom overwegen of zo'n investering de moeite waard is voor zijn leerders.

Daarnaast zijn er tekeningen en foto's van een persoon die een gebaar maakt. In de loop van de jaren zijn er heel wat tekeningen van NGT-gebaren gemaakt die gebruikt (kunnen) worden in lesmateriaal, bijvoorbeeld in plaats van een rijtje glossen of gegloste zinnen.

Ook is het gemakkelijk om foto's te maken (ook van filmfragmenten); die zouden op dezelfde manier kunnen worden gebruikt (eventueel met toevoeging van pijlen die de beweging in het gebaar aangeven). Een nadeel van bestaande tekeningen is dat er vaak copyright op rust, waardoor ze slechts beperkt ingezet kunnen worden.

Wat foto's betreft, is de gebaarder altijd herkenbaar, die het mogelijk niet prettig vindt om in allerlei lesmaterialen zichtbaar te zijn. In dat opzicht zijn gebarentekeningen, mits er een anoniem model gebruikt wordt, te prefereren. Momenteel is een kleine database

met gebarentekeningen beschikbaar in het computerprogramma Salute, dat ook een GebarenEditor bevat waarmee gebarentekeningen kunnen worden gemaakt. Deze database bevat ruim 1200 gestandaardiseerde NGT-gebaren, die door het Nederlands Gebarentaalcentrum zijn gemaakt. Voor onderwijsdoeleinden zou er een grote, vrij toegankelijke database met tekeningen van NGT-gebaren moeten komen, onder een Creative Commonslicentie, zodat iedereen er gebruik van kan maken.

Alle hier genoemde mogelijkheden om gebaren en gebarenzinnen weer te geven hebben hun beperkingen. Het snel noteren van een gebaar (vorm) is het handigst met een notatiesysteem; filmpjes, foto's en tekeningen zijn daarvoor te omslachtig. Voor een schriftelijke oefening of een gebarenlijstje zijn foto's of tekeningen beter geschikt. Zowel receptieve input als receptieve en (semi)productieve oefeningen kunnen het beste aangeboden worden als videofilmpjes. In ieder geval zijn er genoeg mogelijkheden om het gebruik van glossen (dat gelukkig al veel minder is dan een aantal jaren geleden) geheel overbodig te maken in het NGT-onderwijs. Deze manieren kunnen en moeten veel verder uitgebuit worden dan nu wordt gedaan. ■

Inge Zwitserlood

LITERATUUR

- Lillo-Martin, D. (1991). *Universal Grammar and American Sign Language: Setting the null argument parameters*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Comrie, B., Haspelmath, M., & Bickel, B. (2008). *Leipzig Glossing Rules*. Geraadpleegd op <http://www.eva.mpg.de/lingua/resources/glossing-rules.php>
- Slobin, D. I. (2008). Breaking the molds: Signed languages and the nature of human language. *Sign Language Studies*, 8, 114–130.